

Notitie : perspectief voor Energy Valley

13701

3377

PERSPECTIEF VOOR ENERGY VALLEY !

STICHTING ENERGY VALLEY - AUGUSTUS 2005

1	<u>Inleiding</u>	2
2	<u>Terugblik op de resultaten van de afgelopen periode</u>	3
2.1	<u>Branding</u>	3
2.2	<u>Bedrijfsactiviteiten</u>	4
2.3	<u>Duurzame energie</u>	8
2.4	<u>Kennisinfrastructuur</u>	10
2.5	<u>Raakvlakken met andere sectoren</u>	13
3	<u>prioriteiten en rollen</u>	14
3.1	<u>Rollen</u>	16
4	<u>Organisatieopzet</u>	18
4.1	<u>De Raad van Toezicht</u>	18
4.2	<u>De Raad van Deelnemers</u>	19
4.3	<u>Het coördinatiebureau</u>	20
5	<u>Financiering Stichting Energy Valley</u>	23
Bijlage 1	<u>Personele samenstelling Energy Valley</u>	27
Bijlage 2	<u>Energy Valley Transitieprojecten</u>	28

1 INLEIDING

Voor u ligt een notitie over de wijze waarop we verder willen gaan met Energy Valley.

In de afgelopen twee jaar is gebleken dat er volop kansen zijn om de energiesector in Noord-Nederland uit te bouwen tot een internationaal onderscheidend cluster van activiteiten. De Stichting Energy Valley heeft tot taak deze ontwikkeling aan te jagen door het stimuleren van initiatieven, het makelen en schakelen en het bieden van support. De projectperiode van Energy Valley loopt af in november 2005. Nu – na twee jaar – is het tijd ons te bezinnen op de resultaten en vooruit te zien naar de toekomst.

De voorliggende notitie kent de volgende doelen:

- a- Het kort weergeven van de behaalde resultaten;
- b- Het aangeven van de prioriteiten voor Energy Valley in de komende periode;
- c- Het doen van een organisatievoorstel om deze taken uit te voeren.

Deze notitie is het resultaat van verschillende besprekingen die de afgelopen periode met de Raad van Toezicht en de Raad van Advies hebben plaatsgevonden.

Het Energy Valley initiatief

De missie van Energy Valley is: *“economische structuurversterking door uitbouw en concentratie van energiegerelateerde activiteiten in Noord-Nederland”*. Voortbouwend op bestaande posities kan de energiesector uitgroeien tot trekker van de Noordelijke economie. Van betekenis is dat daarmee een cluster van activiteiten ontstaat die ook na het opraken van de Nederlandse gasvoorraden nog langdurig kan functioneren.

Daarnaast zullen de in het kader van Energy Valley te ontwikkelen projecten een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van de duurzaamheidsdoelstellingen van de drie noordelijke provincies op het gebied van energie- en klimaatbeleid.

De uitgangspositie voor Energy Valley is goed. Het overgrote deel van de Nederlandse activiteiten op het gebied van aardgas (winning, transport, behandeling, handel en research) is in Noord-Nederland gevestigd. Voorts zijn er belangrijke activiteiten op het vlak van elektriciteitsproductie en duurzame energie, en zijn het infrastructuurnet en de daaraan gekoppelde faciliteiten sterk ontwikkeld. Dominant in de activiteiten is een aantal grote spelers (Nederlandse Aardolie Maatschappij, Gasunie, Electrabel - en in mindere mate de energiedistributiebedrijven), waaromheen zich een breed palet aan toeleveranciers en uitbestedingsrelaties bevindt. Daarnaast heeft zich in Noord-Nederland een relatief groot aantal MKB-bedrijven gespecialiseerd in specifieke (veelal decentrale) toepassingen op het gebied van duurzame energie.

Medio 2003 is de Stichting Energy Valley opgericht om inhoud te geven aan de hierboven genoemde missie. De Stichting beschikt over een klein coördinatiebureau, van waaruit de werkzaamheden worden verricht. Voorts kent de stichting een Raad van Toezicht en een Raad van Advies¹.

Initiatiefnemers van Energy Valley zijn: de drie Noordelijke provincies, de gemeenten Groningen, Emmen, Leeuwarden en Assen, de RuG, N.V. NOM, NAM en Gasunie.

Energy Valley kent drie speerpunthema's

- Bevordering van bedrijfsactiviteiten;
- Ontwikkeling en toepassing van duurzame energie;
- Uitbouw van de kennisinfrastructuur.

¹ Bezetting van de Raad van Toezicht, de Raad van Advies en het coördinatiebureau is opgenomen in bijlage 1

2 TERUGBLIK OP DE RESULTATEN VAN DE AFGELOPEN PERIODE

Energy Valley heeft in de afgelopen twee jaar de wind fiks in de zeilen gehad. Het Energy Valley initiatief heeft erkenning gekregen in het economische en ruimtelijke Rijksbeleid en vele (ook niet-Noordelijke) bedrijven en instellingen tonen zich geïnteresseerd.

De organisatorische discussie rond Gasunie (splitsing) en NAM (integratie in Shell Europe) heeft geleid tot bestendiging en uitbouw van de activiteiten. Daarnaast hebben deze partijen extensieve investeringsvoornemens zoals: GLT, olievelden Schoonebeek, aanleg pijpleidingen naar Engeland en Siberië, uitbouw ondergrondse opslag, concentratie handelsfunctie middels AEX. Maar ook andere partijen zijn actief. Er is belangstelling voor de aanleg van LNG-aanlanding, de bouw van elektriciteitscentrales, de aanleg van op biomassa gebaseerde opwekkingseenheden, enz.

Daarnaast zijn er talrijke initiatieven op het gebied van duurzame energie, zoals bijvoorbeeld de brede introductie van mestvergisting op het platteland en de bouw van fabrieken voor productie van biodiesel en bio-ethanol. Een deel daarvan is hoog innovatief zoals de Thuiscentrale en de Zero Emission Power Plant.

De noordelijke kennisinstellingen hebben zeer accuraat ingespeeld op Energy Valley door oprichting van een groot interfacultair onderzoeksinstituut bij de RuG, een energiekenniscentrum bij de Hanzehogeschool en een centrum voor duurzaamheid bij het Van Hall Instituut.

In het navolgende wordt uitgebreider stilgestaan bij de verschillende initiatieven, zonder daarbij overigens volledig te zijn. Achtereenvolgens wordt ingegaan op:

- Branding;
- Bedrijfsactiviteiten;
- Duurzame energie;
- Kennisinstructuur;
- Relaties met andere sectoren.

2.1 Branding

Energy Valley streeft naar grote naamsbekendheid en landelijke en internationale profilering. Deze activiteiten zijn samen te vatten onder de noemer '**Branding**'. Gekozen is voor een parallelle route waarbij is ingezet op het verwerven van naamsbekendheid en tegelijkertijd op de realisatie van concrete projecten

De branding was er op gericht in korte tijd een landelijke positie te verkrijgen en snelheid en ambitie aan te brengen. Met name het creëren van snelheid was belangrijk, omdat initiatieven als Energy Valley worden gevraagd snel resultaten te boeken en de financiering een korte termijn van circa 2,5 jaar omvatte.

Branding bleek ook noodzakelijk voor het verkrijgen van voldoende middelen voor continuering. De eerste twee jaar van Energy Valley kunnen worden beschouwd als warmlooperperiode, waarin de uitgezette trajecten op kansrijkheid zijn verkend en waarin is getoetst welke partijen mee willen doen. Hoewel er inmiddels veel concrete zaken zijn gerealiseerd, komt de implementatie van projecten toch vooral in de volgende periode. Hiervoor zullen substantiële middelen nodig zijn waarbij overheden, kennisinstellingen en bedrijven samen verder inhoud aan Energy Valley zullen moeten geven.

Gekozen is allereerst draagvlak te verwerven bij de lokale en regionale overheden in Noord-Nederland door deze partijen in de organisatie te betrekken (Raad van Toezicht en Advies, begeleidingsgroep, communicatiegroep, etc) en in overleg met deze partijen en het bedrijfsleven een werkprogramma te formuleren. Hierbij werden voor drie externe studies opdrachten verstrekt:

- Uitbouw van de kennisinfrastructuur - Universiteit Twente;
- Uitbouw van de bedrijfsactiviteiten - Policy Research Corporation;
- Uitbouw van de duurzame energie activiteiten - KNN milieu.

Voorts is ingezet op draagvlakverwerving bij het Rijk. Hiervoor is contact gezocht met het ministerie van EZ, de woordvoerders van de Tweede Kamer en heeft gerichte inzet plaatsgevonden op nationale beleidsthema's, zoals energietransitie en innovatie. Binnenkort zullen een aantal partijen, waaronder het ministerie van EZ, hun steun aan Energy Valley uitspreken middels ondertekening van een intentieverklaring.

Ter vergroting van de naamsbekendheid is meerdere malen de publiciteit gezocht; voorts zijn met medewerking van Gasunie sponsoruitingen georganiseerd (Swingin' Groningen, Eurovoetbal) en zijn circa 150 lezingen en presentaties verzorgd. Daarnaast zijn talrijke interviews gegeven.

Deze activiteiten hebben ertoe geleid dat Energy Valley in de energiewereld een bekende naam is geworden, waarvoor uitleg over doelen en achtergronden nauwelijks nog nodig is. Ook het bedrijfsleven in het Noorden weet doorgaans dat Energy Valley bestaat evenals het noordelijk publiek - al is bij beide laatste categorieën de inkleuring minder scherp. Energy Valley is opgenomen in het Rijksbeleid als speerpunt in verschillende beleidsnota's, zoals:

- *Nota Ruimte;*
- *Pieken in de Delta, gebiedsgerichte economische initiatieven;*
- *Ruimte voor de Wadden;*
- *Innovatie in het energiebeleid;*
- *Prioriteitstelling innovatiebeleid.*

Voorts is Energy Valley inmiddels opgenomen in verschillende regionale en lokale beleidsnota's, waaronder de *Strategische Agenda voor Noord-Nederland* (SNN) en de provinciale energienota's *Sinnich en Sunich* (Fryslân) en klimaat / CO₂-programma (Groningen). Van belang is ook dat Energy Valley prioriteit heeft verkregen in verschillende beleidsstukken van de noordelijke kennisinstellingen, waaronder het *Akkoord van Groningen*².

In eerste instantie is Energy Valley opgezet als regionaal initiatief, maar in korte tijd is het perspectief verschoven naar een nationaal schaalniveau. Energy Valley kan inmiddels worden betiteld als nationaal beleidsthema met een regionale inbedding in Noord-Nederland. Door verschillende instanties, waaronder het Innovatieplatform is erop gewezen dat Energy Valley zich meer als nationaal project dient te profileren en minder als regionaal stimuleringsproject.

2.2 Bedrijfsactiviteiten

De liberalisering en internationalisering van de energiemarkten, maar ook de transitie naar een duurzame energiehuishouding, plaatsen de bestaande bedrijfsactiviteiten in een nieuw perspectief. Voor Noord-Nederland biedt dit zowel kansen als bedreigingen. Twee jaar geleden was er bijvoorbeeld nog veel onduidelijkheid over de positie van NAM in de Shell-organisatie en over de splitsing van Gasunie. Tegelijkertijd was duidelijk dat de aanwezige kennis en ervaring een goede uitgangspunt geven ten aanzien van internationalisering en duurzame energie.

² Het akkoord van Groningen is gesloten door de RuG, de Hanzehogeschool en de gemeente Groningen en betreft een gezamenlijke strategie voor uitbouw van de kennisinfrastructuur in Groningen.

In opdracht van het coördinatiebureau Energy Valley heeft Policy Research Corporation een inventarisatie van concrete ontwikkelingsrichtingen in de (inter-)nationale energiesector uitgevoerd³. Daaruit is naar voren gekomen dat de meest kansrijke activiteiten voor Noord-Nederland op de volgende terreinen liggen: Uitbouw van de knooppuntfunctie in het Europese aardgasnetwerk; kapitalisatie van het kennisruimte op het gebied van gasvormige energiedragers en ontwikkeling van innovatieve (duurzame) energieprojecten. Dit leidt tot 6 strategische focuspoints voor uitbouw van de bedrijfsactiviteiten.

a. Uitbouw van de winnings- en opslagactiviteiten

De winning van aardgas is de reden voor de aanwezigheid van NAM, Gasunie en de gehele achterliggende cluster van bedrijfsactiviteiten. Het is van groot belang dat deze basisactiviteiten in de komende jaren op voldoende schaalniveau kunnen worden gecontinueerd. Van bijzondere betekenis daarvoor zijn:

- De continuering van het kleineveldenbeleid, inclusief de benutting van de voorraden in de Waddenzee en de Noordzee;
- De uitvoering van het Groningen Long Term Project (GLT) voor een maximale benutting van de gevonden velden;
- De heropening van de olievelden in Drenthe;
- De uitbouw van gasopslagmogelijkheden in zoutcavernes en lege gasvelden; deels als ondersteuning van de knooppuntfunctie (zie hieronder);
- De ontwikkeling van alternatieve benutting van de winnings- en opslagtechnologie ten behoeve van CO₂-opslag en decentrale opwekking; dit in samenhang met duurzame energie (zie hieronder).

De investeringen die hiermee samenhangen betreffen vele miljarden. Ten aanzien van de uitbouw van het kleineveldenbeleid moet uitgegaan worden van een investering van €2 miljard, het GLT-project kent een investering van ruim €2 miljard; de heropening van Schoonebeek circa €350 miljoen en de uitbouw van opslagfaciliteiten betreft een investering van enkele miljarden.

De afgelopen periode heeft het coördinatiebureau zich in contacten met Rijk en energiemaatschappijen ingezet voor uitbouw van het kleineveldenbeleid. Daarbij is aandacht gevraagd voor het benutten van een deel van de aardgasbaten uit de Waddenzee voor duurzame energie. Eén en ander is opgenomen in een kabinetsbesluit en is bekrachtigd door de Tweede Kamer. Voorts heeft het coördinatiebureau geregeld overleg gevoerd met betrokken bedrijven over de voortgang van de hierboven genoemde grootschalige investeringen die, zo moet worden benadrukt, onder de zelfstandige regie van deze bedrijven plaatsvinden. Hierbij is ook aandacht gevraagd voor de mogelijkheden voor ondergrondse CO₂-opslag en zijn concrete initiatieven hiervoor begeleid. Dit heeft geresulteerd in de voorgenomen vestiging van SEQ in Drachten, waarbij concessie is verkregen voor een verlaten gasveld bij Akkrum dat voorheen door Total werd geëxploiteerd. Het voornemen is om op dit gasveld een ZEPP-installatie (Zero Emission Power Production) te bouwen ter waarde van circa €100 miljoen, die het resterende gas oppompt ten behoeve van de productie van groene elektriciteit. Hierbij wordt het vrijkomende CO₂ teruggepompt in het gasveld, waarmee de druk op peil blijft.

Gekoppeld aan dit ZEPP-project is de productie van ZEPP-installaties ten behoeve van de wereldmarkt. In samenwerking met NOM en A&M wordt momenteel een noordelijk consortium voorbereid die de productie van deze innovatieve installaties ter hand zal nemen. Doel is de oprichting van een fabriek voor het maken van de installaties, waarbij toelevering van onderdelen door noordelijke bedrijven geschiedt. Het beoogde werkgelegenheidseffect is substantieel.

³ Strategienota Energy Valley – prof. Dr. C. Peters, Policy Research Corporation, februari 2004

Inmiddels is ook NAM verkenningen gestart naar de mogelijkheden van ondergrondse CO₂-opslag. Het coördinatiebureau heeft samen met NAM / Shell een werkconferentie over dit onderwerp georganiseerd.

Van groot belang waren de organisatorische ontwikkelingen bij NAM en Gasunie. Recentelijk heeft Shell de NAM in Assen aangewezen als Europees centrum voor de landactiviteiten en aansturing van de offshore-operaties in de zuidelijke Noordzee. Deze concentratie van activiteiten heeft het behoud van arbeidsplaatsen in Assen gegarandeerd. Daarnaast zal Noord-Nederland door deze versterkte Europese positie ook voor aanverwante bedrijvigheid een logische vestigingplaats vormen.

Bij Gasunie heeft een juridische splitsing plaatsgevonden tussen de handelspoot (*Trade & Supply*) en de transportpoot (*Gasunie Transport Services*). De doorsplitsing van Gasunie is door het kabinet vooralsnog uitgesteld, waarmee een dreigend vertrek van de handelsactiviteiten is voorkomen.

b. Nederland als knooppunt voor gasdiensten in Europa

In het rapport *Energy Valley – Mogelijkheden voor uitbouw van de energiesector in Noord-Nederland*⁴ is aangegeven dat er goede mogelijkheden zijn om Noord-Nederland te ontwikkelen als knooppunt voor de gasleverantie in Noordwest-Europa. In het rapport *Gas voor morgen*⁵ heeft de Energieraad voorgesteld deze gedachte aan te wijzen als nationaal beleid.

Voor het uitbouwen van de knooppuntfunctie van (Noord-)Nederland zijn drie soorten investeringenvelden relevant:

- Aanleg van pijpleidingen naar en vanuit Nederland alsmede LNG-aanlandingsfaciliteiten;
- Creëren van opslagfaciliteiten in lege aardgasvelden en zoutcavernes;
- Benutten van de hub-functie door commerciële partijen. Hierbij behoort ook de registratie van handelsactiviteiten en ICT-sturing van het transport, de opslag en de verhandeling.

Deze investeringen zijn tezamen zeer omvangrijk en betreffen meerdere miljarden Euro's. De investeringen zullen primair door marktpartijen moeten worden gedragen.

Energy Valley heeft bij de aandeelhouders van Gasunie (de Staat, Shell en ExxonMobil) en anderen (Rijk, Kabinetsleden, Tweede Kamer, Algemene Energie Raad) gewezen op de mogelijkheden van Noord-Nederland als knooppunt voor de Europese energielevering. Daarnaast is overeengekomen met het Rijk en Gasunie om verdere mogelijkheden voor de uitbouw van de spilfunctie gezamenlijk te verkennen. Gasunie heeft aangegeven zich actief te willen inzetten voor de knooppuntpositie. Inmiddels heeft Gasunie besloten samen met enkele contractpartners de Balgzand Bacton Line (BBL) aan te leggen en de voorzieningen bij Oud Statenzijl op te waarderen, de investering die hiermee is gemoeid bedraagt €720 miljoen. De aanleg van een verbinding naar Siberië (Baltic Line) is in voorbereiding.

Door meerdere partijen is interesse getoond voor LNG-aanlanding in de Eemshaven. Hierbij heeft de Eemshaven met name Rotterdam als concurrent. Sterke punten van de Eemshaven zijn volgens deze bedrijven de in de regio aanwezige voorzieningen en het Energy Valley concept.

c. Duurzame energie activiteiten

In de paragraaf Duurzame Energie wordt verder ingegaan op de strategie om te komen tot een cluster van duurzame energie activiteiten. Duidelijk is dat in Noord-Nederland een golf van initiatieven is ontstaan voor de toepassing van allerlei duurzame energieopties.

⁴ Van Werven, januari 2003

⁵ Algemene Energieraad, januari 2005

d. Gas als grondstof

Aardgas is niet alleen een brandstof maar ook een grondstof voor de procesindustrie. Momenteel is gas in Noord-Nederland met name van belang voor de productie van methanol, dat onder meer gebruikt wordt voor de productie van formaldehyde als basisproduct voor bijvoorbeeld bouwmaterialen.

Een belangrijke kans ligt in het benutten van aardgas voor de productie van ethyleen als basisproduct. Hierbij liggen directe relaties met de chloorproductie in Delfzijl en de potenties van de magnesiumindustrie (Metalpark). Daarbij is het interessant de opties tot vergroening van deze processen te stimuleren bijvoorbeeld door de benutting van de mogelijkheden van biomassa als basisgrondstof in plaats van aardgas.

Met de verschillende bedrijven in Delfzijl is gesproken over initiatieven die in het kader van Energy Valley kunnen worden genomen. Enkele daarvan lijken kansrijk en worden inmiddels uitgewerkt. Interessante voorbeelden zijn: het bouwen van een nieuwe elektriciteitscentrale voor Aldel op basis van biomassa en het benutten van biomassa als grondstof voor methanolproductie. Met ECN wordt gewerkt aan de vestiging van grootschalige gasproductie-installaties op basis van biomassa in 2006, die de basis kunnen zijn voor verdere benutting in productieketens. Voorts wordt met Groningen Seaports gewerkt aan het oprichten van een terminal voor overslag van biomassa.

Zeer belangrijk zijn de activiteiten ten aanzien van ethyleenproductie die de NOM nadrukkelijk in het Energy Valley perspectief plaatst. Indien het lukt om ethyleenproductie in Delfzijl te verkrijgen biedt dit de mogelijkheid voor nieuwe ketens van hoogwaardige procesindustrie.

e. Productie van elektriciteit

Noord-Nederland is een zwaartepunt in de productie van elektriciteit in Nederland vanwege de aanwezigheid van enkele grootschalige opwekkingseenheden (Eemscentrale, Delesto I en II, Bergumermeercentrale) en de aanwezigheid van relatief veel decentrale opwekkingseenheden (WKK). Al met al verzorgt Noord-Nederland momenteel ongeveer 15% van de totaal opgestelde nationale elektriciteitsproductie. Er zijn meerdere kansen om de betekenis hiervan aanmerkelijk uit te breiden. Deze zijn gelegen in de uitbreiding van de opwekkingscapaciteit door de bouw van centrales, de import van stroom uit Noorwegen, windenergie (zowel op land als op zee) en benutting van biomassa als opwekkingsbron. Voorts biedt de ontwikkeling van micro-WK kansen.

De stichting Energy Valley is betrokken bij diverse projecten op het vlak van de ontwikkeling van duurzame elektriciteit. Daarnaast is er frequent overleg met diverse partijen voor de vestiging van nieuwe grootschalige conventionele opwekkingseenheden.

f. Clustervorming / uitbouw van het MKB

Energy Valley streeft naar uitbouw van de gehele cluster van energiegerelateerde bedrijvigheid. Deze bestaat voor een deel uit bedrijven die een samenhang hebben met de aardgascluster, maar ook uit bedrijven die daarvan onafhankelijk zijn, zoals bedrijven in de elektrotechnische industrie. Voorts is er potentie voor bedrijven in de verschillende segmenten van de duurzame energiesector.

Uitbouw van de energieactiviteiten van het MKB kan op vier wijzen:

- *Uitbesteding aan regionale partijen door grote opdrachtgevers.*
Van belang is daarbij met name het betrekken van het regionale MKB bij grote projecten als GLT, BBL, heropening Schoonebeekveld, CO₂-opslag, etc. In verschillende trajecten heeft Energy Valley het initiatief genomen tot een dergelijke inzet; met NAM en VNO-NCW wordt momenteel bezien op welke wijze het MKB structureel bij Energy Valley kan aanhaken.

- *Omzetting van innovaties in nieuwe bedrijfsactiviteiten.*
Diverse projecten zijn er op gericht om deze lijn te bewandelen. Bijvoorbeeld de samenwerking met ECN, RuG en WUR, waarmee is afgesproken dat Noord-Nederland demonstratiegebied wordt voor nieuwe toepassingen, en dat spin-offs met name in het Noorden zullen worden gevestigd. Ook de oprichting van een Energy Valley Verzamelgebouw en het Energy Valley Venture Fund dragen bij aan dit doel;
- *Uitbreiding van de activiteiten van bestaande ondernemingen.*
Er zijn meerdere voorbeelden te noemen van bestaande bedrijven die in de groeiende energiemarkt zijn gesprongen, zoals Van der Wiel, Oosterhof Holman, De Boer staltechniek en E-kwadraat die zich richten op biomassavergisting. Energy Valley ondersteunt wanneer gevraagd deze activiteiten, bijvoorbeeld bij projectformulering of subsidieaanvragen.
- *Acquisitie van nieuwe bedrijven of bedrijfsactiviteiten.*
Met name door het verkrijgen van een grote naamsbekendheid en facilitering van geïnteresseerde bedrijven wordt getracht in de energiesector acquisitieresultaat te behalen. De NOM besteedt aandacht aan acquisitie in de energiesector door middel van een gerichte campagne. In het afgelopen jaar hebben zich meerdere bedrijven in het Noorden gevestigd, waaronder TietoEnator, BMT, GTI gastechniek, Logica energiediensten, Dopt zonnepanelen. Voorts is er sprake van een duidelijke toename van het aantal leads.

Bovenstaande voorbeelden zijn bij lange na niet volledig, maar indiceren wel de wijze waarop aan uitbouw van de bedrijfsactiviteiten wordt gewerkt.

2.3 Duurzame energie

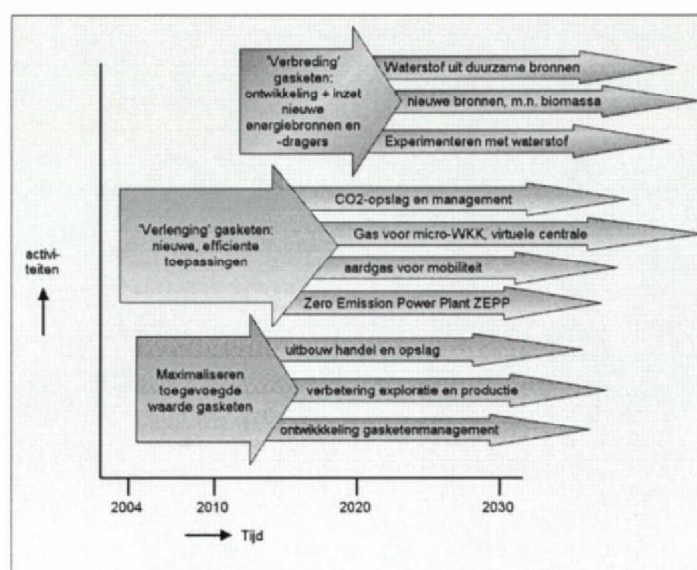
Het Masterplan Energietransitie Energy Valley is het werkplan voor de uitbouw van activiteiten op het gebied van duurzame energie. De ambitie is dat deze activiteiten - net als de gasactiviteiten - Europees onderscheidend zullen worden.

Om deze ambitie te kunnen realiseren is het nodig:

- Innovatiebeleid en duurzaam energiebeleid te combineren;
- De focus te leggen op aardgas en gasvormige energiedragers als hoogste prioriteit, van waaruit geleidelijk kan worden toegewerkt naar nieuwe duurzame gastoepassingen, een hoogefficiënte gasketen en de introductie van 'nieuwe gassen' zoals biogas en waterstof;
- Tegelijkertijd te werken aan andere vormen van duurzame energie die samenhang vertonen met het gascluster of er een aanvulling op zijn, zoals energie uit water, energie-efficiency, biomassatoepassingen en decentrale opwekking van elektriciteit;
- Rondom dit cluster voldoende experimenteerruimte te creëren voor innovatieve ontwikkelingen en concepten;
- Een systeem van trajectfinanciering op te zetten zodat innovaties van idee tot werkelijkheid kunnen worden gerealiseerd; het hoofddoel van trajectfinanciering is om de huidige publieke middelen te koppelen aan private investeringen;
- Geldstromen die primair gericht zijn op implementatie en realisatie van duurzaamheidsdoelstellingen regionaal gecoördineerd te laten besteden, en zoveel mogelijk af te stemmen op de hoofddoelstelling innovatie van het gascluster. Op deze wijze kan een regionale thuismarkt ontstaan die een belangrijke voorwaarde is voor een krachtig bedrijfsleven;
- Het regionale investeringsklimaat aantrekkelijk maken voor startende en doorontwikkende innovatieve ondernemingen (spin-outs van bestaande bedrijven, starters na hbo- of universitaire opleiding, aantrekken van nieuwe bedrijvigheid).

Van belang hierbij is om goed aan te haken bij de sterke punten van het Noorden. Een goed aanknopingspunt is de ontwikkeling van de aardgasketen, de activiteiten komen neer op drie lijnen:

1. *Maximaliseren van de toegevoegde waarde* van de gasketen, onder meer door efficiencyverbetering van de gasketen ('van de wieg tot het graf' zoeken naar optimalisatiemogelijkheden i.t.t. de huidige situatie van optimalisatie van de individuele schakels), ontwikkelen van de handels- en opslagfunctie;
2. *'Verlenging' van de gasketen*, door het zoeken van nieuwe toepassingen voor (aard)gas, zoals aardgas voor mobiliteit en ontwikkeling van micro-warmtekracht en de virtuele elektriciteitscentrale;
3. *'Verbreding' van de gasketen*, door het ontwikkelen van nieuwe bronnen van gas, met name gas uit biomassa en waterstofgas als mogelijke energiedrager voor de langere termijn; verwijderen van CO₂ en opslaan van CO₂ in lege aardgasvelden.

Figuur 1: de drie hoofdlijnen die de samenhang tussen de activiteiten weergeven

Het doel van Energy Valley is om de gehele waardeketen van duurzame energie op te pakken. Het gaat daarbij om ontwikkeling, productie, toepassing en uitbesteding om zodoende een 'industrie' te creëren rond het thema duurzame energie. Hierbij is aangehaakt bij het nationale energietransitie en innovatieprogramma. Concrete thema's zijn:

- Ontwikkeling van de micro-WK en de virtuele centrale;
- Rijden op aardgas;
- Productie van groen gas;
- Diverse trajecten op het gebied van vergassing, vergisting en pyrolyse van biomassa;
- Oprichting van een biomassa expertisecentrum als aanjager;
- Grootschalige import van biomassa in de Eemmond;
- Productie van bio-transportbrandstoffen;
- CO₂-opslag;
- ZEPP – decentrale opwekking met CO₂-injectie;
- Laddermolen.

Op deze thema's zijn onder de vleugels van Energy Valley circa 100 projecten geformuleerd die voor een groot deel zijn ingeschoven in het landelijke transitieprogramma. In het kader van Ondersteuning TransitieCoalitie (OTC) regeling zijn 20 haalbaarheidsstudies uitgevoerd, die momenteel worden omgezet in implementaties in het kader van de Unieke Kansen Regeling, als tussenstap naar een brede maatschappelijke toepassing. De eerste vier UKR-projecten betreffen een investering van circa 15 miljoen Euro. Voor de OTC-projecten verkreeg Energy Valley een landelijke transitieprijs. In bijlage 2 is een lijst van transitieprojecten opgenomen.

Het is de verwachting dat enkele van deze transitieprojecten in Noord-Nederland kunnen leiden tot aanzienlijke werkgelegenheid, doordat de ontwikkelde technologieën omgezet worden naar seriematige productie en toepassing. Voorbeelden waarbij er sprake kan zijn van dergelijke werkgelegenheidseffecten zijn:

- Ontwikkeling, productie en toepassing van de thuiscentrale;
- Toepassing en productie van ZEPP;
- Productie van bio-brandstoffen als PPO, bio-ethanol en biodiesel;
- Biomassavergassing en -pyrolyse.

Inmiddels bestaat bij overheden en marktpartijen veel belangstelling voor de aanpak van de duurzame energie. Hierdoor lijkt Noord-Nederland zich snel te ontwikkelen tot incubatieregio voor allerlei duurzame toepassingen. Van betekenis is daarbij ook de steun die wordt gegeven door overheden, woningbouwcorporaties en bedrijven. Een mooi voorbeeld daarvan is de bereidheid van de gemeente Leeuwarden en de partners in het regiovisiegebied Groningen-Assen om bij planontwikkeling in te zetten op nieuwe toepassingen van duurzame energie. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van de ervaringen die momenteel worden opgedaan met het project Grounds for Change⁶.

2.4 Kennisinstructuur

Kennis is een belangrijke voorwaarde voor innovatie in de bedrijven en voor de ontwikkeling van duurzame energie. Daarom schenkt Energy Valley in het bijzonder aandacht aan de ontwikkeling van de kennisinstructuur in Noord-Nederland. Van belang is dat we ons realiseren dat in de bedrijven veel kennis aanwezig is. In het bijzonder geldt dit voor NAM voor wat betreft de kennis van up-stream activiteiten en Gasunie voor wat betreft kennis van gassamenstelling, gashandel, gastransport en gasgebruik.

Samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven kan de kennisbenutting en -ontwikkeling maximaliseren. De strategie is dan ook gericht op:

1. Kennisontwikkeling;
2. Samenwerking tussen kennisinstellingen onderling en met de bedrijven.

Energiekennis

Uit onderzoek⁷ blijkt dat de aanwezige kennisinstructuur in Noord-Nederland kan worden uitgebouwd tot een niveau dat Europees toonaangevend is. Deze onderscheidende positie kan met name worden ingenomen op het gebied van (duurzame) gasvormige energiedragers en energy business. Dit betekent dat de kennisinstructuur zich dient te richten op zowel technische (gas en duurzaam) als niet-technische energie kennis (energy business management).

⁶ Grounds for Change is een internationaal project waarbij in verschillende delen van de wereld scenario's worden ontwikkeld voor energietoepassingen over 30 jaar. Ruimtelijke ordening en energiehuishouding worden daarbij geïntegreerd. Noord-Nederland is een van de betrokken regio's.

⁷ Prof. dr. M. Wolters – Strategische positionering kenniscentrum Energy Valley, TU Twente 2004

In de afgelopen periode is op basis van het uitgevoerde onderzoek met de kennisinstellingen gesproken. Deze instellingen hebben de gepresenteerde kansen herkend en hebben het initiatief genomen tot diverse onderzoeks- en opleidingsactiviteiten. Voorts heeft Energy Valley het initiatief genomen te komen tot samenwerking met kennisinstellingen buiten de regio. Daarnaast zijn er initiatieven genomen voor samenwerking binnen de regio tussen het bedrijfsleven en de kennisinstellingen. Dit alles heeft ondermeer geleid tot het volgende:

Op **academisch niveau** is de RuG gestart met het kenniscentrum *EDReC – Energy Delta Research Centre*, waarin academisch onderzoek en opleidingen worden georganiseerd. Het EDReC is een interfacultair instituut, waaraan ruim 100 wetenschappelijke personeelsleden zullen worden verbonden. Het is de ambitie het EDReC uit te laten groeien tot een dominant instituut op het gebied van energievraagstukken, met een geschatte personeelsomvang van 250 – 300 mensen. Het EDReC zal naast wetenschappelijk onderzoek zich ook richten op toegepast onderzoek en feasibility studies om zoveel mogelijk in de nabijheid van de markt te opereren. Zo wil het EDReC aanjager zijn voor bedrijfsactiviteiten en een generator voor startende bedrijven en spin-offs.

Aan het kabinet is gevraagd om het EDReC in te brengen in een *Technologisch Topinstituut* (TTI) op energiegebied, waarin ook het bedrijfsleven participeert. Een dergelijke TTI op energiegebied zal uniek zijn in Nederland en gebruik kunnen maken van bijzondere financiële faciliteiten van het Rijk en de EU.

Het *Energy Delta Instituut* is in 2003 gestart als initiatief van Gasunie, RuG en Gazprom. Dit instituut richt zich met succes op de organisatie van internationale cursussen voor het management van personeel van buitenlandse gasbedrijven.

Het *Cartesius Instituut* in Franeker is betrokken bij de vormgeving van het *Kenniscentrum Duurzame Innovatie*, gericht op ontwikkeling en demonstraties van nieuwe oplossingen op middellange termijn met de nadruk op ondersteuning van de markt en managementaspecten van duurzame innovaties. De TU Delft, TU Eindhoven en universiteit Twente zullen zich hierbij gezamenlijk inzetten om vernieuwende activiteiten in de noordelijke provincies inhoudelijk te ondersteunen en de kennisinfrastructuur te versterkt.

Op **HBO-gebied** zijn met de vijf noordelijke HBO-instellingen werkafspraken gemaakt. Dit heeft ertoe geleid dat de Hanzeschool een Energie Kennis Centrum heeft opgericht, van waaruit diverse opleidingen worden gegeven en van waaruit wordt samengewerkt met het bedrijfsleven. Het Van Hall instituut is voornemens opleidingen te starten op het gebied van duurzame energie.

Voorts is het initiatief Technische Energiekennis Coöperatie Noord (TECNO) gestart waarin Gasunie samenwerkt met de noordelijke HBO-opleidingen om energievraagstukken uit de markt te beantwoorden door laboratoria en studenten beschikbaar te stellen en samenwerkingsprojecten aan te gaan. TECNO is daarmee faciliterend aan zowel bedrijven als kennisinstellingen. In september starten de eerste vier samenwerkingsprojecten.

Op **MBO-gebied** ligt er een voorstel om onder de titel '*Value in the Valley*' te komen tot een geïntegreerd onderwijspakket op MBO en HBO niveau op energiegebied. In september zullen de eerste opleidingen starten. Momenteel wordt bezien op welke wijze de bedrijfsopleidingen van de Nederlandse energiedistributiebedrijven hierbij kunnen worden aangehaakt.

Specifiek voor het aanjagen van projecten op het gebied van biomassa zal een **Biomassa Expertise Centrum** worden opgericht is nauwe samenwerking tussen diverse betrokken instellingen.

Van belang is dat de uitbouw van het noordelijke kennisinfrastructuur een nationaal en internationaal profiel verkrijgt. Om tot goede afstemming en doorontwikkeling te komen zijn **samenwerkingsovereenkomsten** gesloten met ECN, TU Delft en Wageningen University & Researchcentre (WUR).

De verschillende initiatieven staan ondanks de hoge ambitieniveaus in feite nog in de kinderschoenen en zullen met zorg naar volwassenheid moeten worden begeleid. De samenwerking tussen noordelijke instellingen en bedrijven zal verder vorm moeten krijgen en ook de (inter-)nationale samenwerking zal verder moeten worden geconcretiseerd.

Innovatie

De energiesector is zeer kennisintensief en onderscheid zich door voortdurende gerichtheid op innovatie. Voor duurzame energie geldt dit in het bijzonder omdat deze activiteit zich in een ontwikkelingsproces bevindt waar innovatie zich op innovatie stapelt en ook moet stapelen om tot haalbare opties te komen.

Het ministerie van EZ stelt in de nota *Innovatie in het Energiebeleid* (april 2004) het transitiebeleid centraal. Daarbij worden meerdere transitiepaden benoemd die de basis moeten leggen voor de toekomstige duurzame energiehuishouding. Het zijn juist deze paden waarop Energy Valley zich richt, zoals hierboven reeds is aangegeven.

Van groot belang voor innovaties in de energiesector zal EDReC zijn, dat de ambitie heeft zich centraal in het innovatietraject te nestelen. In het algemeen zijn kennisinstellingen van groot belang voor innovatie van de productieketens. EDReC heeft aangegeven een actieve rol te willen vervullen in het ontwikkelen van innovaties die aansluiten bij investeringskansen. Van belang daarbij is ook de wijze waarop kan worden samengewerkt met andere kennisinstellingen zoals ECN en TUD. ECN heeft aangegeven Noord-Nederland te beschouwen als een demonstratiegebied voor nieuwe technologie en aansluiting te willen zoeken met het noordelijke bedrijfsleven. Voor innovaties geldt dat deze ofwel implementeerbaar zijn in het bedrijfsproces, ofwel vragen om een separate commercialisering.

In het eerste geval kan met bedrijven afspraken worden gemaakt over de ontwikkeling en commercialisering van innovaties. In het tweede geval zal veelal een apart bedrijf moeten worden opgericht voor ontwikkeling en commercialisering van de innovatie. Hiervoor is het van belang dat er voldoende middelen beschikbaar zijn om deze activiteiten te ondersteunen. In vele gevallen zal de betreffende onderneming Venture Capital nodig hebben.

Duurzame energie is als thema voorgedragen bij het Innovatieplatform. Deze heeft geoordeeld dat dit thema zeer kansrijk is en verdere uitwerking verdient. De omvang van de duurzame energiesector is evenwel nog niet vergelijkbaar met een aantal andere sleutelgebieden, zoals de watersector, hoogwaardige apparatenbouw en de creatieve sector. Dit neemt niet weg dat het Innovatieplatform de cluster kansrijk acht en stimuleringsmaatregelen voorstelt.

Energy Valley wil in de komende periode de link tussen innovatie en energie verdere uitwerken. Daarbij is speciale aandacht nodig voor omzetting van kennis in bedrijfsactiviteiten. Ter bevordering hiervan is het Energy Venture Fund in ontwikkeling, waaruit innoverende bedrijven bedrijfskapitaal kunnen verkrijgen. Voorts zijn andere maatregelen uitgewerkt, waaronder het opzetten van een incubator.

2.5 Raakvlakken met andere sectoren

De energiesector staat niet op zichzelf, maar kent belangrijke relaties met andere economische sectoren. In Noord-Nederland zijn de volgende relaties van belang:

- Agrobusiness, vanwege het gebruik van biomassa (teelt van energiegewassen, mestvergisting, benutting agro-reststoffen ten behoeve van energieopwekking);
- De chemie, vanwege de mogelijkheden om gas als grondstof voor de procesindustrie te gebruiken alsmede de potentiële ontwikkeling van producten op basis van biomassa als grondstof (groene chemie);
- ICT, vanwege de (nog steeds toenemende) hoge ICT-intensiteit van de gasindustrie;
- De productie van apparaten, onderdelen en technieken voor de energie-industrie, hierbij kan worden aangehaakt bij de in het Noorden aanwezige maakindustrie.

In een rapportage⁸ die in opdracht van de SEAN (sociaal-economische adviesraad Noord-Nederland) is opgesteld wordt gewezen op de interdependentie van de ontwikkelingen van de energiesector, de agrobusiness en de chemie. Deze drie sectoren worden in de rapportage beschouwd als een 'Schumpetercluster', die kansrijk is door innovatieve ontwikkelingen op het grensvlak van de betrokken sectoren.

LOFAR en Wetsus zijn twee andere sleutelgebieden in de economische ontwikkeling van Noord-Nederland. Voor LOFAR geldt dat de aandacht voor geofysisch onderzoek relevant kan zijn voor gaswinning en duurzame energie. Voor Wetsus geldt dat energie uit (zout) water en watertechnologie bij biomassabenuutting interessante raakvlakken kan bieden. Samenwerking tussen de sleutelgebieden zal derhalve tot meerwaarde kunnen leiden. Daarom is Energy Valley een strategische samenwerking met beide initiatieven aangegaan.

Het Eemsmondgebied wordt in de rijksnota Pieken in de Delta benoemd als een van de sterke punten in Noord-Nederland. De infrastructuur in de Eemsmond en gevestigde bedrijvigheid bieden voor Energy Valley vele ontwikkelingskansen. Van bijzonder belang zijn:

- Elektriciteitsproductie;
- LNG-aanlanding;
- Aanlanding biomassastromen;
- Vestiging industrieën op het gebied van transportbrandstoffen;
- Strategische opslag;
- Vestiging bedrijvigheid gebaseert op gas als grondstof, zoals ethyleenproductie en -verwerking;
- Productie van groen gas.

⁸ Prisma & Partners – Over sterkten, ijle ruimte en Schumpeterclusters 2004

3 PRIORITEITEN EN ROLLEN

Bij het vaststellen van de taken voor de komende periode moet onderscheid worden gemaakt tussen:

- a- De thema's die prioritair om aandacht vragen en;
- b- De rollen die de Energy Valley organisatie bij het ontwikkelen van die thema's heeft.

Hieronder wordt op beide zaken ingegaan.

3.1 Prioriteiten

In de afgelopen periode is het coördinatiebureau geconfronteerd met een veelheid aan contacten en projectvoorstellen. Al snel werd duidelijk dat er zich in de wereld van de energie naast vele serieuze partners ook talrijke uitvinders, wereldverbeteraars en Don Quichots bevinden. Daarnaast zijn er meerdere vaak tegengestelde ontwikkelingen en is er sprake van meerdere opties voor duurzame energie (wordt het wind, zon, gas, nucleair, decentraal of centraal?). Daarnaast zijn er voortdurend wisselende marktstemmingen (zie de ontwikkeling van de olieprijs). Al deze onzekerheden vragen een heldere prioriteitstelling voor Energy Valley. Niet alles kan worden opgepakt en concentratie is vereist op zaken die passen bij de regionale sterkten en die voor het Noorden van strategische betekenis zijn. Hieronder zijn de belangrijkste prioritaire thema's genoemd zoals die thans op basis van de huidige ervaringen zich presenteren.

a- Bedrijfsactiviteiten

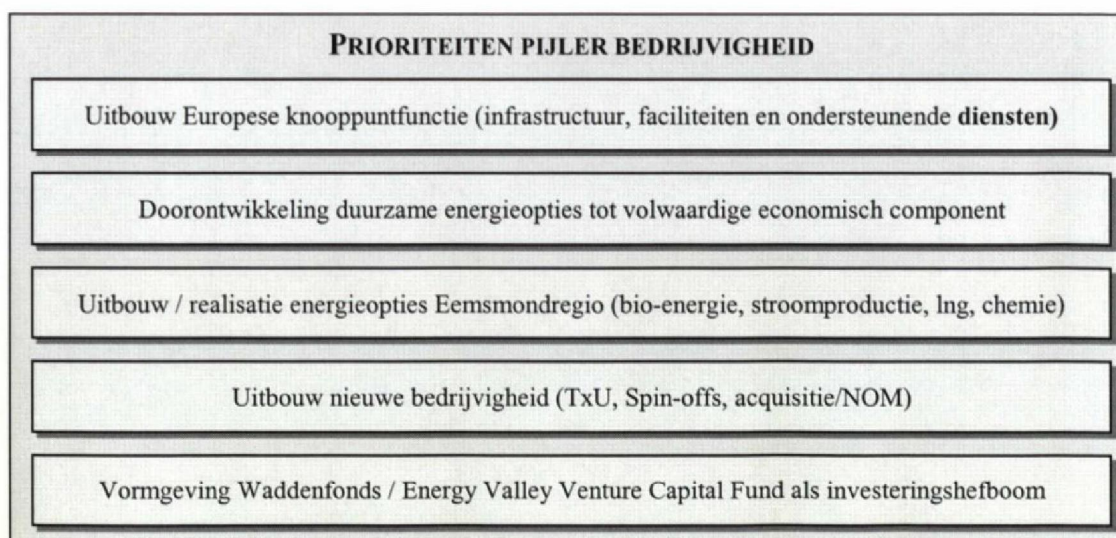
De inspanningen zullen zich in de eerste plaats moeten richten op het versterken van de strategische positie van Noord-Nederland in de West-Europese markt. Daarbij is cruciaal dat invulling wordt gegeven aan de knooppuntpositie voor gasdistributie en dat bedrijfsinvesteringen die daarbij passen goed worden begeleid.

Duidelijk is dat Eemsmond een sterke troef is in Energy Valley, vanwege de vestigingsmogelijkheden voor grootschalige activiteiten.

Voorts is gerichte inzet nodig op het verbreden en verdiepen van de energiecluster door

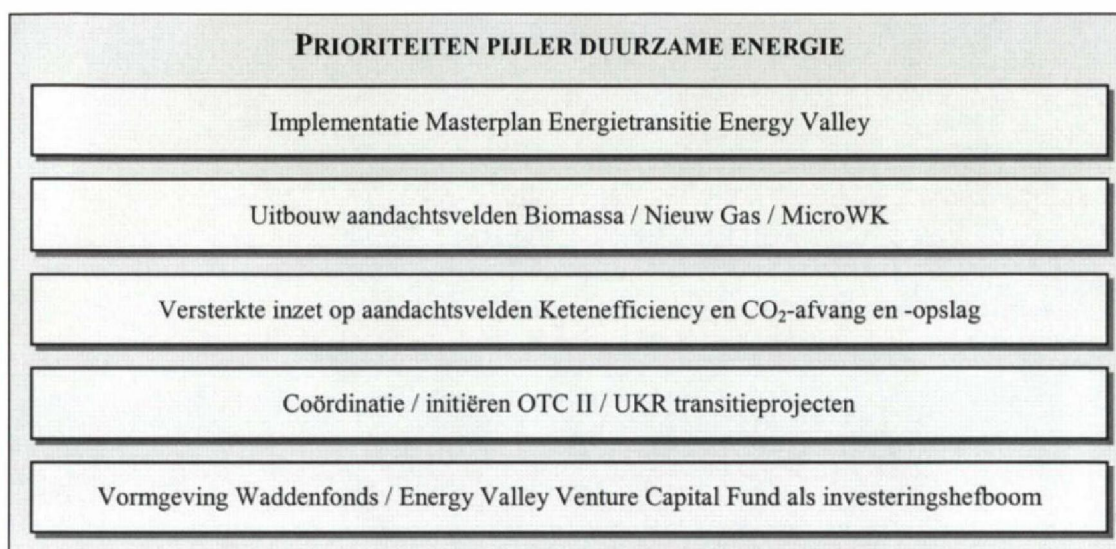
- Acquisitie van nieuwe bedrijven;
- Bevorderen van regionale toelevering en uitbesteding;
- Investeren en begeleiden van startende bedrijven.

Een en ander leidt tot de onderstaande prioriteiten.

b- Duurzame energie

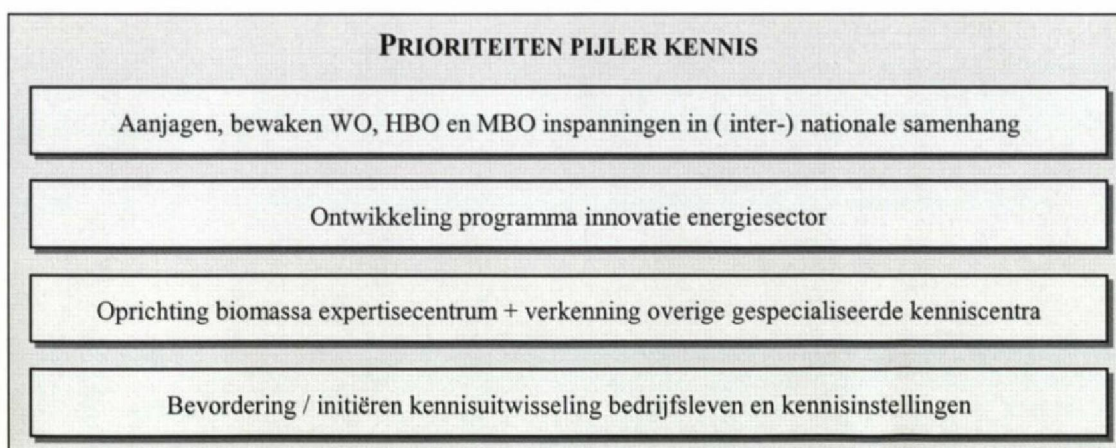
Op het gebied van de duurzame energie is een gecoördineerde aanpak noodzakelijk om een juiste keuze te kunnen maken uit de opties die zich voordoen. Voorgesteld wordt om ook in de komende periode aan te haken bij de transitithema's van het ministerie EZ en het Masterplan verder uit te werken. Ondersteunend hieraan zullen faciliteiten moeten worden geschapen en zullen samenwerkingsafspraken met derden moeten worden gemaakt.

c- Kennis

In de afgelopen periode zijn door de noordelijke kennisinstellingen belangrijke stappen gezet. Deze initiatieven bevinden zich thans logischerwijs nog in een opstartfase. Noodzakelijk is een gezamenlijke profilering en goede aansluiting bij nationale en Europese ontwikkelingen. Voorwaarde daarbij is samenwerking met het bedrijfsleven en instellingen als ECN en TUD.

Gerichte aandacht is wenselijk voor het thema innovatie. Het Innovatieplatform heeft duurzame energie als een kansrijk speerpunt voor Nederland benoemd. Het is wenselijk na te gaan welke rol Noord-Nederland kan spelen bij de innovatie in de energiesector en hoe de daarvan afgeleide werkgelegenheid aan het Noorden kan worden gebonden.

3.1 Rollen

Indien we de werkzaamheden van Energy Valley analyseren zijn de volgende rollen te onderscheiden:

1. Branding;
2. Lobby;
3. Aanjagen en faciliteren van ontwikkelingen waarbij anderen het voortouw hebben;
4. Acquisitie van middelen;
5. Projectmonitoring.

Hieronder gaan we nader in op deze rollen.

1. Branding

Zoals aangegeven heeft de 'branding' van Energy Valley een belangrijke bijdrage geleverd aan het huidige succes van het initiatief. Branding heeft te maken met het verwerven van naamsbekendheid en het genereren van een positief gevoel bij Noord-Nederland als energieregio. Associaties hebben betrekking op daadkracht, visie, inspiratie, waarbij duidelijk is dat er nationale belangen op het spel staan.

Branding zal ook in de komende tijd bijgehouden en uitgewerkt moeten worden om op Europees niveau en bij grote energiemaatschappijen, nationaal en internationaal naam te krijgen en te behouden. We moeten ons goed realiseren dat het leuk is om als kansrijk thema in overheidsstukken te staan. Daadwerkelijke investeringen krijg je pas als ook het internationale bedrijfsleven je positie als zodanig herkent. Hierbij is aandacht voor promotie en publiciteit vereist, waarbij geïnteresseerden terzake over de voortgang worden geïnformeerd. Energy Valley zal meer dan voorheen moeten participeren in landelijke en internationale energiesymposia en daar van visie, originaliteit en professionaliteit moeten getuigen. Van het coördinatiebureau Energy Valley vergt deze rol inzicht en ervaring met marketing en een goed gevoel voor publieke positionering.

2. Lobby

Vanaf de eerste weken van haar bestaan heeft het coördinatiebureau een aantal lobbytrajecten ingevuld. Dit parallel aan de *branding*. Deze lobby heeft zich met name gericht op de nationale politiek, het ministerie van EZ en enkele bijzondere trajecten (zoals energietransitie, de discussie rondom het kleineveldenbeleid en het innovatieplatform). Ook dit aspect van het werk verdient voortgang onder meer op regionaal, nationaal en Europees niveau. Deze rol vraagt van het coördinatiebureau Energy Valley kwaliteiten op het gebied van lobbywerk, zoals bestuurlijk inzicht, politiek gevoel; en het zien van kansen. In de toekomst zal lobby nodig zijn voor het vinden van financiële middelen en voor het verwerven van steun voor projecten. De lobby zal zich richten op zowel overheid als bedrijfsleven.

3. Aanjagen en faciliteren van ontwikkelingen

Wellicht de belangrijkste rol voor het coördinatiebureau betreft het aanjagen van en inspireren tot nieuwe ontwikkelingen. Deze rol is intermediair van karakter en vergt voortdurend makelen en schakelen. Belangrijk is om de ontwikkeling goed te kennen en partijen verder te brengen bij de realisatie van projecten. Dit betekent dat vooral projecten in hun beginstadium onderwerp van begeleiding zullen zijn. Op het moment dat zaken zich zelf bedruipen is het tijd om een project aan de markt over te laten.

De stichting Energy Valley kiest bewust voor deze aanjagende rol en ziet daarmee af van het zelf realiseren en uitvoeren van projecten, met alle financieringszorg en managementzorg die daarbij hoort. De gedachte hierachter is dat gericht aanjagen tot veel meer projecten kan leiden dan je aandacht schenken aan het uitvoeren van enkele projecten.

Het aanjagen van ontwikkelingen in de energiemarkt vergt een hoge deskundigheid van het coördinatiebureau. De hierboven genoemde inhoudelijke prioriteiten voor Energy Valley hebben vrijwel alle betrekking op deze rol. Verwacht mag worden dat de meeste tijd van het coördinatiebureau in deze activiteit zal gaan zitten.

4. Acquisitie van middelen (Rijk en EU)

Voor de ondersteuning van de programma's zijn middelen nodig waarvoor geput zal moeten worden uit nationale, regionale en Europese fondsen. Minister Dekker heeft bij de behandeling van het voorstel Waddenzee in de Tweede Kamer gewezen op vier potentiële soorten van rijksfinanciering voor Energy Valley:

- Het waddenfonds;
- Het energietransitieprogramma;
- Het regionaal-economisch beleid;
- Het innovatieprogramma.

In het Masterplan Energietransitie Energy Valley is aangegeven op welke wijze dit voor duurzame energie vorm kan krijgen. Voorgesteld is gebruik te maken van de aardgasbaten uit de Waddenzee. Dit overeenkomstig de voorstellen van de Commissie Meijer, het kabinet en de wens van de Tweede Kamer. Daarnaast bestaan er natuurlijk specifieke budgetten voor energie bij EZ, waarvan ook gebruik kan worden gemaakt.

De verschillende Rijksmiddelen (incl. Waddenfonds) kunnen worden gematched met andere middelen, zoals financiering uit Brussel (in het kader van het 6^e / 7^e kaderprogramma of uit specifieke energie-, milieu- en innovatieprogramma's), regionale programma's, dan wel middelen van marktpartijen.

Het mag duidelijk zijn dat het daadwerkelijk binnenhalen van deze middelen zal moeten geschieden met de formulering van de juiste strategische programma's met daarin kansrijke en aansprekende projecten. Voor EU-programma's kan daarbij geleund worden op de expertise van de provincies.

Naast deze strategische en meer beleidsmatige aanpak zullen voortdurend projectvoorstellen worden gedaan die financiering nodig hebben. Daarbij zal bezien worden of gehele marktfinanciering mogelijk is of dat wellicht aanspraak moet worden gedaan op een subsidie. In dit laatste geval zullen de initiatiefnemers goed moeten worden begeleid.

5. Projectmonitoring, -registratie en rapportage

Het Energy Valley programma heeft betrekking op veel deelprojecten en vraagt afstemming met overheden en allerhande marktpartijen. In het overgrote deel vindt de projectleiding plaats vanuit de betrokkenen. Het is zeker niet de bedoeling het feitelijke projectmanagement over te nemen. Wel is het van het allergrootste belang zicht te hebben op alles wat onder de vlag van Energy Valley speelt en eventueel kan spelen. Juist omdat Energy Valley een netwerkorganisatie is, is een goed overzicht van belang. Mede hierdoor kunnen de rollen 1 t/m 4 goed worden vervuld.

4 ORGANISATIEOPZET

Het voorstel is om de huidige vorm van de Energy Valley organisatie in hoofdlijnen te continueren, maar op onderdelen aanpassingen te plegen. Energy Valley blijft bestaan als zelfstandige stichting. In de stichting Energy Valley zijn drie separate onderdelen te onderscheiden:

- De Raad van Toezicht
- De Raad van Deelnemers
- Het coördinatiebureau

Voorgesteld wordt de werkingsperiode voor de aangepaste organisatie te bepalen op 2,5 jaren, waarmee deze gelijk is aan de voorgestelde financieringstermijn⁹. Aan het eind van deze periode zal moeten worden gezien in welke vorm eventueel verder wordt gegaan.

4.1 De Raad van Toezicht

Deze controleert het functioneren van de stichting in het algemeen en het coördinatiebureau in het bijzonder. Het toezicht betreft alle relevante zaken. In het bijzonder zijn echter de volgende zaken van belang:

- Toezicht op de strategische inzet
- Toezicht op de voortgang van de werkzaamheden en effectiviteit van de inzet
- Het financieel toezicht.

Verwezen wordt naar het statuut zoals opgesteld door Plas & Bossinade. De exacte werkzaamheden van de Raad van Toezicht zullen worden gespecificeerd in een op te stellen huishoudelijk reglement.

De Raad van Toezicht zal het coördinatiebureau adviseren over de zaken die het coördinatiebureau voorlegt. Daarbij horen tenminste de strategie en de werkplanning, alsmede verantwoording van uitgaven. Daarnaast zal de Raad van Toezicht gevraagd en ongevraagd advies geven op al die zaken die de Raad strategisch van belang vindt.

Voorgesteld wordt dat de Raad van Toezicht zal bestaan uit een beperkt aantal personen. Deze personen moeten gezamenlijk in staat zijn om de hierboven genomen toezichts- en adviestaken uit te voeren. Voorts zal de positie, het gezag en de ervaring van de leden van de Raad van Toezicht moeten leiden tot draagvlak voor de activiteiten van Energy Valley.

De Raad van Advies zal worden opgeheven en worden vervangen door een Raad van Deelnemers. Daarmee komt een einde aan de huidige gezamenlijke vergaderingen van de Raad van Toezicht met de Raad van Advies.

Voorgesteld wordt dat de Raad van Toezicht de volgende samenstelling verkrijgt:

- Een voorzitter met goede ingangen in bestuurlijke circuits en kennis van het dossier energie en milieu. Voorgesteld wordt hiervoor Hans Alders te benoemen;
- Een vertegenwoordiger van het ministerie van Economische Zaken. Voorgesteld wordt de Directeur-generaal energie Gert Jan Lankhorst te benoemen als vice-voorzitter;
- Een persoon met bijzondere kennis van en aandacht voor financiële zaken. Voorgesteld wordt hiervoor een directielid van de Friesland Bank of Omrin te benaderen.
- Voorgesteld wordt om de directeur van de NOM, Frits Migchelbrink in de Raad op te nemen vanwege zijn extensieve kennis van economische ontwikkeling in het Noorden en de nauwe relatie van Energy Valley met de ontwikkelingsactiviteiten van de NOM.

⁹ Deze termijn hangt samen met de beschikbaarheid van Kompasmiddelen. Na afloop van deze periode is er bovendien meer zicht op nieuwe financiële stromen, zoals Kompas II, het Waddenfonds en Europese middelen.

- Voorts zullen enkele leden vanuit bedrijven in de energiesector worden benoemd. Hierbij zullen tenminste een vertegenwoordiger van Gasunie en Shell (NAM) moeten zijn.
- Vanuit de wetenschap zullen één of enkele leden worden benoemd. Vooralsnog wordt gedacht aan een vertegenwoordiger van de RuG en een overige vertegenwoordiger in de persoon van de heer 5.1.2e

Opgemerkt wordt dat het bovenstaande een eerste voorstel betreft. Dit voorstel zal ter vaststelling en amendering worden voorgelegd aan de beoogd voorzitter van de RvT (de heer Alders).

Overwogen is om de portefeuillehouder Economische Zaken SNN in de Raad van Toezicht op te nemen. Deze portefeuille rouleert tussen de drie noordelijke provincies. Het blijkt echter dat benoeming in de Raad van Toezicht strijdig is met de regel dat SNN-bestuurders geen zitting mogen nemen in besturen van gesubsidieerde instellingen (analoog aan de wijze waarop dit voor gedeputeerden is geregeld). Voorgesteld wordt derhalve om af te zien van deze benoeming. Wel wordt voorgesteld de drie betrokken gedeputeerden van Fryslân, Drenthe en Groningen af te vaardigen naar de Raad van Deelnemers.

Voorts wordt voorgesteld om het jaarlijkse werkplan ter goedkeuring voor te leggen aan de 3 noordelijke provincies. Subsidiering vindt eerst plaats na goedkeuring van het werkplan. Controle vindt jaarlijks achteraf plaats. Dit geeft deze betalende partijen een wat zwaardere greep op Energy Valley. In de voorbereiding voor het opstellen van het werkplan zal nauwe afstemming plaatsvinden met de werkzaamheden van de provincies en de NOM op economisch en energiegebied.

4.2 De Raad van Deelnemers

De Raad van Deelnemers beoogt een platform te bieden aan de verschillende samenwerkingspartijen die bij Energy Valley betrokken zijn. Deze Raad biedt daarmee de mogelijkheid om de samenwerkingspartijen nauw bij de activiteiten van Energy Valley te betrekken onder meer door het verkrijgen van advies over de inhoud van de activiteiten. Voor de bevoegdheden wordt verwezen naar het statuut. Hierbij is ondermeer aangegeven dat de Raad van Deelnemers de mogelijkheid krijgt van beïnvloeding van de samenstelling van de Raad van Toezicht. Met de instelling van de Raad van Deelnemers verdwijnt de Raad van Advies.

Voorgesteld wordt om de Raad van Deelnemers een actieve rol te laten vervullen. De Raad komt ten minste twee maal per jaar bijeen, waarbij de voortgang van de activiteiten wordt besproken. Voorts wordt de mogelijkheid geboden om vanuit de Raad van Deelnemers speciale taakgroepen te benoemen die aanbevelingen zullen formuleren over specifieke onderwerpen¹⁰.

Een belangrijke meerwaarde van de Raad van Deelnemers moet zijn dat verschillende partijen elkaar rond een gemeenschappelijk thema (clustergewijze uitbouw van energieactiviteiten) ontmoeten en samen acties bespreken. Daarbij wordt van deze partijen een actieve rol verwacht. Zij zijn participant in Energy Valley en geen toeschouwer. De verwachting is dat deze werkwijze tot extra stimulans en synergie zal leiden. Voorgesteld wordt om de werkzaamheden van de Raad van Deelnemers nader te specificeren in het huishoudelijk reglement.

Voorgesteld wordt om de volgende partijen te vragen voor deelname aan de Raad van Deelnemers:

- Bedrijven: NAM, Gasunie, AkzoNobel, betrokken energieproductie- en distributiebedrijven, middelgrote en enkele specifieke kleinere bedrijven op het gebied van duurzame energie;
- Georganiseerd bedrijfsleven: VNO-NCW, MKB-Nederland;

¹⁰ Momenteel is nog niet aan te geven welke onderwerpen dit zijn. Maar bijvoorbeeld zou gedacht kunnen worden aan: vergunningverlening (overheden), doorontwikkeling proeftuinfunctie (kennisinstellingen en overheden), betrekken MKB bij Energy Valley (bedrijven). Op sommige thema's kan wellicht aansluiting worden gevonden bij de high level denktank van Costa Due.

- Overheden: de drie Noordelijke provincies, Noord-Holland (i.v.m. het Waddenprogramma duurzame energie), de vier grote gemeenten in het Noorden, een regionale vertegenwoordiger van het ministerie EZ;
- Kennisinstellingen: RuG, HBO, MBO, Cartesius Instituut, TCNN, ECN;
- NGO's
- Onafhankelijke personen.

Deze lijst is niet limitatief. Al met al zou de Raad van Deelnemers in eerste instantie circa 30 deelnemers kunnen omvatten. De Raad van Deelnemers biedt de mogelijkheid om toe te treden en uit te treden. Over toetreding van partijen die hebben aangegeven dit te willen besluit de Raad zelf. Voorgesteld wordt aan het deelnemerschap een symbolische bijdrage te koppelen. De voorzitter van de Raad van Toezicht zal de vergaderingen van de Raad van Deelnemers voorzitten.

4.3 *Het coördinatiebureau*

Het coördinatiebureau verricht alle dagelijkse werkzaamheden die noodzakelijk zijn om de doelstellingen van Energy Valley te bereiken. Dit betekent dat het coördinatiebureau verantwoordelijk is voor het voorbereiden van een strategisch werkplan en de uitwerking daarvan in programma's en projecten. Ook is het coördinatiebureau aanspreekpunt voor externe contacten. De werkzaamheden van het coördinatiebureau zullen zich in de komende twee en half jaren primair richten op de in het vorige hoofdstuk gekozen prioriteiten en rollen. De prioriteiten zullen in de komende maanden nader worden aangescherpt in overleg met samenwerkingspartijen en worden neergelegd in een concreet werkplan.

Hierbij zal een duidelijke focus in de activiteiten worden aangebracht. Per pijler zullen daarbij de prioritaire thema's worden bepaald en zal de inzet worden gericht. Dit om te voorkomen dat het coördinatiebureau ondersneeuwt in allerlei langskomende projecten en vragen. Deze focus zal ertoe moeten leiden dat de werkzaamheden van het coördinatiebureau ook door externe partijen worden herkend en dat deze 'plaatsbaar' zijn.

In het afgelopen jaar is de werkdruk van het coördinatiebureau aanmerkelijk toegenomen. Dit leidt ertoe dat de huidige formatie (bijna 3 fte verdeeld over 5 personen, met daarnaast beperkte secretariële ondersteuning¹¹) duidelijk onvoldoende is. Op basis van de vastgestelde taken en rollen, en de daarmee samenhangende workload is het noodzakelijk om het coördinatiebureau uit te breiden met additionele capaciteit.

Tegelijkertijd leeft de wens om het coördinatiebureau '*lean and mean*' te houden door de omvang te beperken en een zodanige opbouw te kiezen dat de slagkracht maximaal is. Het coördinatiebureau moet kenmerken van de Gideonsbende die het thans is, vasthouden. Voorgesteld wordt om deels voort te bouwen op de huidige bezetting van het coördinatiebureau en daarbij extra capaciteit te zoeken die snel inwerkbaar is. Geschat wordt dat de gewenste capaciteit 5fte omvat. Met deze beperkte capaciteit zal invulling moeten worden gegeven aan de ambities van Energy Valley als één van de leidende thema's voor de economische ontwikkeling van Noord-Nederland. Duidelijk is dat deze vijf fte niet alle wenselijke activiteiten zullen kunnen bemannen. Deels uit capaciteitsoverwegingen, maar ook omdat bepaalde projecten specialistische inzet vragen. Waar nodig zal daarom tijdelijke externe capaciteit worden ingehuurd.

¹¹ Het betreft: Joop Volkers (1/2 fte), Gerrit van Werven (1/2 fte), Owen Huisman (2/3 fte) 5.1.2e /2 fte gedetacheerd vanuit TCNN) en 5.1.2e (1/2 fte ingehuurd ten behoeve van transitieprojecten) en 5.1.2e (1/5 fte secretariaat beschikbaar gesteld door NOM).

Voorgesteld wordt om Gerrit van Werven te benoemen tot directeur van het coördinatiebureau (deeltijd) en 5.1.2e te benoemen tot bureaucoördinator. Met deze beide personen is de continuïteit van het coördinatiebureau verzekerd. Joop Volkers zal terugtreden als directeur, maar blijft enkele dagen per week beschikbaar voor werkzaamheden.

In eerste instantie is voorgesteld om de uitbreiding van het bureau in te vullen met gedetacheerde medewerkers vanuit de drie Noordelijke provincies (elke provincie tenminste één medewerker). Deze medewerkers zouden naast het begeleiden van projecten ook een liaisonfunctie vervullen ten aanzien van de provincie van waaruit zij gedetacheerd zijn en de in deze provincie gelegen gemeenten. Deze liaisonfunctie is van groot belang om aansluiting te houden met de ambtenaren en werkprogramma's economische zaken en energie in de provincies en de gemeenten.

Gebleken is dat detachering een lastige zaak is i.v.m. de werkdruk van de provincies. Dit betekent dat de personele invulling extern geregeld moet worden. Dez medewerkers zullen met name worden ingezet op:

- Begeleiden van projecten en contacten op het gebied van bedrijfsactiviteiten. Prioriteit daarbij heeft het formuleren en uitvoeren van programma's voor uitbouw van de bedrijfsactiviteiten, waaronder het betrekken van het MKB bij Energy Valley;
- Begeleiden van de uitbouw van de kennispijler. Daarbij gaat het onder meer om een verdere strategische inzet op de positie van de kennisinfrastructuur en het uitbouwen van Noord-Nederland als demonstratie- en implementatiegebied;
- Begeleiden en uitvoeren van projecten met betrekking tot duurzame energie. Daarbij staat de uitvoering van het *Masterplan Energietransitie Energy Valley* centraal.

Voorgesteld wordt om de bestaande samenwerking met het Technologie Centrum Noord-Nederland (TCNN) voort te zetten. Thans is 0,5 fte vanuit TCNN bij het coördinatiebureau gedetacheerd zonder dat daarvoor kosten bij de Stichting Energy Valley in rekening worden gebracht¹². TCNN is bereid 0,8 fte beschikbaar te stellen, waarbij Energy Valley voor 0,4 fte moet betalen. De betreffende persoon zal worden ingezet op het thema subsidievererving en duurzame energie. Daarbij gaat het primair om de transitieprojecten van Energy Valley te plaatsen binnen de nationale- en EU kaders. En ook de financiering vanuit nationale en EU-instellingen te bevorderen.

Al met al leidt dit tot een personele invulling van het coördinatiebureau van vijf fte, waarbij een part-time secretaresse is inbegrepen. Naast deze eigen werkkraft zal voor specifieke taken gebruik moet worden gemaakt van in te huren capaciteit, bijvoorbeeld op het gebied van communicatie, het verrichten van studies, juridische adviezen, etc.

Momenteel zijn de rol van directeur van het coördinatiebureau Energy Valley en de bestuursrol van de Stichting Energy Valley gecombineerd in één persoon. Dit maakt een snelle besluitvorming over uitgaven mogelijk, waarbij uiteraard achteraf verantwoording wordt afgelegd aan de Raad van Toezicht. Voorgesteld wordt deze combinatie ook voor de komende jaren te continueren, maar dit onder nader geformuleerde condities te doen overeenkomstig het advies van notariskantoor Plas & Bossinade.

Tevens wordt voorgesteld om in de toekomst te werken met een duidelijke werkplanning en outputanalyse voor het coördinatiebureau. Dit betekent dat jaarlijks een beknopt werkplan wordt vastgesteld waarin de activiteiten en de beoogde resultaten worden beschreven. Na afloop van het jaar wordt een verslag opgesteld waarin wordt aangegeven wat er van de voorgenomen activiteiten is terecht gekomen en welke resultaten zijn geboekt. In de verslaglegging wordt de output indien mogelijk met o.a. de volgende variabelen gemeten:

¹² Het betreft drs. ing. F. 5.1.2e die uitgebreide kennis heeft van duurzame energie en financieringstrajecten op dit terrein.

- Bestedingen;
- Gegeneerde investeringen;
- Werkgelegenheidseffect;
- CO₂ besparing;
- Toekomstperspectief.

Dit plannings- en verslagleggingsinstrument kan voor de Raad van Toezicht een goed sturingsinstrument zijn. Bovendien is het bruikbaar bij de verantwoording van subsidies, zoals Kompas.

NAM en Gasunie hebben aangegeven graag betrokken te willen zijn bij de uitvoering van onderdelen van het Energy Valley programma. Deze betrokkenheid zal allereerst vorm krijgen door inzet van de bedrijven bij hun eigen projecten die onder de Energy Valley vlag ressorteren. Het commitment van Gasunie en NAM gaat echter verder. Men is ook bereid is enige personele capaciteit vrij te maken voor het uitwerken van bepaalde thema's, waarbij nog geen sprake is van projectbetrokkenheid. Te denken valt aan thema's als de virtuele centrale, het betrekken van het MKB bij Energy Valley of de implementatie van het recente advies van de Algemene Energie Raad ten aanzien van de distributiefunctie van Nederland voor aardgas.

De gemeente Groningen heeft aangegeven middelen beschikbaar te willen te stellen aan Energy Valley. Overeengekomen is dat deze middelen als werkfinanciering zullen worden ingezet en daarmee niet zullen worden gebruikt voor de financiering van de personele capaciteit van het coördinatiebureau.

Een bijzonder aandachtspunt betreft de huisvesting van het coördinatiebureau. Het bureau is thans gehuisvest bij de NOM in ruimte die tijdelijk niet in gebruik is. Hiervoor wordt een beperkte vergoeding betaald. Het is de vraag of huisvesting bij de NOM op lange termijn gecontinueerd kan worden, vanwege ruimtevraag van de in het NOM-gebouw gevestigde instanties. Daarnaast is er een idee ontwikkeld voor het oprichten van een verzamelgebouw voor energiegerelateerde bedrijven en instellingen. Naar verwachting zou een dergelijk gebouw verschillende partijen kunnen bundelen en vanwege netwerkvorming en uitstraling van meerwaarde kunnen zijn.

Het heeft de voorkeur dat het coördinatiebureau daarbij in trekt indien dit verzamelgebouw wordt gerealiseerd. De oprichting van het verzamelgebouw is thans echter nog in een voorbereidende fase, zodat hierover nog geen concrete voorstellen kunnen worden gedaan. Wel is waarschijnlijk dat in de komende maanden meer duidelijkheid over dit onderwerp zal ontstaan.

5 FINANCIERING STICHTING ENERGY VALLEY

Het is noodzakelijk om onderscheid te maken tussen de financiering van de stichting Energy Valley met daarin het coördinatiebureau, en de financiering van de projecten. Hieronder willen wij het hebben over het eerste aspect: de kosten van de organisatie.

Dekking van projectkosten zal voor het overgrote deel uit de markt moeten komen. Voor sommige projecten zal voor tekortfinanciering aansluiting gevonden moeten worden bij regionaal economische middelen (Kompas II). Voor duurzame energie projecten wordt voorgesteld met name leunen op middelen uit het Waddenfonds. In beide gevallen zal worden gezocht naar cofinanciering vanuit Brussel, het Rijk en marktpartijen.

Toelichting op de tabellen

In de navolgende tabellen zijn een begroting en een dekkingsoverzicht voor de periode 2006 tot en met medio 2008 opgenomen. Ter toelichting daarop het volgende:

Gekozen is voor een begroting en een dekkingsoverzicht voor de eerstvolgende tweeënhalf jaar:

- a- Deze periode biedt de mogelijkheid om te bezien hoe de zaken in de nieuwe organisatorische constellatie verlopen. Wellicht is aanpassing van de organisatie en het werkprogramma na 2,5 jaar wenselijk;
- b- In 2008 zal na alle waarschijnlijkheid geld voor het Energy Valley programma beschikbaar zijn vanuit het Waddenfonds en Kompas II. Voorts zal dan aanhaking hebben plaatsgevonden (althans daaraan wordt momenteel hard gewerkt) met Europese programma's zoals het 7^e *Framework Program* en het *Intelligent Energy for Europe Program*. Dit betekent dat de financiële situatie over twee jaar sterk zal wijzigen, zodat een nieuwe afweging ook om deze reden dan wenselijk is;
- c- De voorgestelde periode is daarmee een tussenperiode waarvoor een specifiek financieringsarrangement nodig is¹³.

In de begroting zijn de kosten voor de werkzaamheden zichtbaar gemaakt. De getaxeerde kosten zijn in lijn met de ervaringen van de afgelopen periode.

In het dekkingsoverzicht zijn de verwachte bijdragen van de verschillende partijen aangegeven. Met nog niet alle partijen is gesproken over deze bijdrage. Verwacht mag echter worden dat de gevraagde bijdrage als redelijk zal worden beschouwd.

De volgende zaken zijn in het bijzonder van belang:

- De kosten van de Energy Valley organisatie worden volledig gedekt door overheidspartijen. Dit geeft een duidelijke positie ten opzichte van het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven wordt daarmee niet (zoals de vorige keer) gevraagd voor een financiële bijdrage aan de organisatie;
- Dit neemt niet weg dat er wel sprake is van betrokkenheid van het bedrijfsleven:
 - Bij de uitvoering van projecten.
 - Als lid van de raad van deelnemers.
 - Bij de uitwerking van bepaalde thema's buiten de directe werkprogramma's van de bedrijven. De bijdrage van NAM en Gasunie is separaat zichtbaar gemaakt in de overzichten van inkomsten en uitgaven.

¹³ Wellicht dat enkele nieuwe subsidieprogramma's al in de loop van 2007 operationeel worden. Hiermee zal naar bevind van zaken moeten worden omgegaan.

- De gemeente Groningen heeft aangegeven te hechten aan het verstrekken van een bijdrage aan Energy Valley. Om discussie te vermijden over de positie van de gemeente Groningen ten opzichte van andere gemeenten (zoals Assen, Emmen en Leeuwarden) is overeengekomen dat de bijdrage van de gemeente Groningen wordt gereserveerd voor projectuitvoering. Wel wordt andere gemeenten de mogelijkheid geboden een soortgelijke uitvoeringsbijdrage te doen;
- De personele bijdrage van TCNN is zichtbaar gemaakt;
- Ook de provincie Noord-Holland wordt om een bijdrage gevraagd, vanwege de samenwerking in het duurzame energie programma in het kader van het Waddenfonds. Deze bijdrage is gezet op 2/3 van de bijdrage van de noordelijke provincies. Deze lagere bijdrage wordt gerechtvaardigd doordat Noord-Holland niet profiteert van de activiteiten in de pijlers bedrijfsactiviteiten en kennis.
- De bijdragen van de verschillende partijen (met uitzondering van TCNN dat als instelling mede uit Kompasmiddelen wordt gefinancierd) zijn subsidiabel onder de Kompasregeling. De hier voorgestelde subsidie bedraagt 44% van de begroting.
- De huisvestingskosten zijn vooralsnog als pm opgenomen. Afhankelijk van de ontwikkeling van het hierboven genoemde voorstel voor een energiebedrijfsverzamelgebouw c.q. de mogelijkheden om bij de NOM gehuisvest te blijven zal een nader voorstel worden opgesteld en aan de Raad van Toezicht worden voorgelegd. Dit voorstel kan additionele financiering voor huisvesting betekenen.

Voorgesteld wordt de begroting en de voorgestelde dekking vast te stellen als voorlopig uitgangspunt en hierover met de verschillende samenwerkingspartijen in gesprek te gaan. Het doel is daarbij nog deze zomer uitsluitsel van de samenwerkingspartijen te verkrijgen.

Begroting Energy Valley 2006/2008

	2006	2007	t/m juni 2008	TOTAAL
Coördinatiebureau	€465.000	€465.000	€232.500	€1.162.500
Directeur	5.1.2e			
Bureaucoördinator				
Projectbegeleiding				
Secretaresse				
Operationele kosten	€135.000	€135.000	€67.500	€337.500
Werkconferenties	€50.000	€50.000	€25.000	€125.000
Toekomstige huisvesting	pm	pm	pm	pm
Kantoorkosten	€50.000	€50.000	€25.000	€125.000
Reiskosten	€10.000	€10.000	€5.000	€25.000
Diversen	€25.000	€25.000	€12.500	€62.500
Projectuitwerking	€620.000	€620.000	€310.000	€1.550.000
OTC/UKR/EOS/etc	€60.000	€60.000	€30.000	€150.000
Uitwerking Masterplan	€50.000	€50.000	€25.000	€125.000
Energieprojecten	€40.000	€40.000	€20.000	€100.000
Kenniscluster	€40.000	€40.000	€20.000	€100.000
Samenwerking Gasunie	€80.000	€80.000	€40.000	€200.000
Regionale spin-off NAM	€80.000	€80.000	€40.000	€200.000
Projecten gemeente Groningen	€120.000	€120.000	€60.000	€300.000
Inhuur derden	€150.000	€150.000	€75.000	€375.000
PR & Communicatie	€ 150.000	€ 150.000	€ 75.000	€ 375.000
Ontwerp/advies	€ 40.000	€ 40.000	€ 20.000	€100.000
Drukwerk/brochures	€ 50.000	€ 50.000	€ 25.000	€125.000
Presentaties	€ 20.000	€ 20.000	€ 10.000	€50.000
Website	€ 20.000	€ 20.000	€ 10.000	€40.000
Publiciteit	€ 20.000	€ 20.000	€ 10.000	€60.000
Onvoorzien	€30.000	€30.000	€15.000	€75.000
TOTAAL	€1.400.000	€1.400.000	€700.000	€3.500.000

Inkomsten Energy Valley 2006/2008

	2006	2007	t/m juni 2008	TOTAAL
Provincie Drenthe	€100.000	€100.000	€50.000	€ 250.000
Provincie Friesland	€100.000	€100.000	€50.000	€250.000
Provincie Groningen	€100.000	€100.000	€50.000	€250.000
Provincie Noord-Holland	€60.000	€60.000	€30.000	€150.000
Ministerie EZ	€60.000	€60.000	€30.000	€150.000
NV NOM	€60.000	€60.000	€30.000	€150.000
Gemeente Groningen	€100.000	€ 100.000	€ 50.000	€ 250.000
Gasunie	€80.000	€ 80.000	€40.000	€ 200.000
NAM	€80.000	€80.000	€40.000	€200.000
SNN - Kompas	€620.000	€620.000	€310.000	€1.550.000
TCNN	€40.000	€40.000	€20.000	€100.000
TOTAAL	€1.400.000	€1.400.000	€700.000	€3.500.000

BIJLAGE 1 PERSONELE SAMENSTELLING ENERGY VALLEY**Raad van Toezicht:**

- Dr. Y. Krozer (directeur onderzoek Cartesius Instituut Franeker);
- Ing. P van Rij (directeur Aluminium Delfzijl B.V.);
- Drs. F. Migchelbrink, voorzitter (directeur N.V. NOM)

Raad van Advies:

- Drs. T. Klip-Martin (gedeputeerde Drenthe);
- Dr. A.J. Mulder (gedeputeerde Fryslân);
- Dr. J.C. Gerritsen (gedeputeerde Groningen);
- Ir. G.N. van Ingen (Directeur Akzo Nobel Energy B.V.)

Coördinatiebureau:

- [REDACTED] 5.1.2e
- [REDACTED] 5.1.2e
- [REDACTED] 5.1.2e
- Ir. J.C. Volkers (directeur);
- Drs. G. van Werven.

BIJLAGE 2 ENERGY VALLEY TRANSITIEPROJECTEN

NIEUW GAS – OTC I		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
1 CEPP / ZEPP	NIB Consult, WMI B.V, Energy Valley, Clingendael	Afgerond
2 Groen Gas Energy Valley	ECN, Gasunie Research, Bio Olie Nederland, Marge, Energy Valley	Afgerond
3 Rijden op CNG in Noord-Nederland	Dutch4, Energy Valley	Afgerond
4 Gas+ H2 injectie in het aardgasnet	ECN, Hoek Loos, Airproducts, TNO, TUD, Energy Valley, Hexion	Afgerond
5 Duurzame Waddenvloot	Royal Haskoning, Energy Valley	Afgerond
6 Uitrol micro-wkk in Noord-Nederland	Eneco, Energy Valley	Afgerond
7 Sensoren efficiënt / veilig gebruik nieuw gas	ECN, RuG, Energy Valley	Afgerond
8 Virtuele Energiecentrale	Essent, Energy Valley	Afgerond
9 Friese Coalitie MiniWKK	Ecofys, gemeente Leeuwarden, Energy Valley	Afgerond
10 Leeuwarden rijdt op gas	Dutch4, gemeente Leeuwarden, Energy Valley	Afgerond
11 Nieuw Gas in Noord-Nederland	NHL, Gasunie, Van Hall, VA, NLTO, Essent., Eneco, Energy Valley	Afgerond
BIOMASSA – OTC I		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
12 Pyrolyse	Bio-Olie Nederland, JIN, Marge Nederland BV, Energy Valley, Prov. Groningen	Afgerond
13 Import Biomassa Eemsmond	Groningen Seaports, Evelop, provincie Groningen, Energy Valley	Afgerond
14 Biomassa expertisecentrum	Energy Valley, RuG, Van Hall, KNN, DLG, Miscanthus	Afgerond
15 Bio-energie in Noord-Nederland	TCNN, TNO-Voeding, Oosterhof Holman, Energy Valley, Van Hall, NHL	Afgerond
OVERIG – OTC I		
<i>Project</i>	<i>Hoofddiener</i>	<i>Status</i>
16 Meerstad Groningen: Warmte & Kracht	Gemeente Groningen, NUON, Provincie Groningen, Gasunie, Energy Valley	Afgerond
17 Besparing in bestaande bouw	Leeuwarden, Woningbouwver. Fryslân, Nieuw Wonen Fryslân, Energy Valley	Afgerond
18 Wieren als grondstof	Van Hall, Avebe, NLTO, Agrifirm, Energy Valley	Afgerond
19 Duurzaam Schiermonnikoog	N.V. Nederlandse Gasunie, Eneco, Energy Valley	Afgerond
20 Energy Valley the Netherlands	N.V. Nederlandse Gasunie Gasunie, Provincie Groningen, RuG	Afgerond
UKR Ingediend		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
21 Stadsvervoer CNG Noord-Nederland (Groningen)	Arriva, Energieconvenant Groningen, Prov. en Gem. Groningen, Gasunie, Energy Valley	Ingediend
22 Introductie aardgas als volwassen autobrandstof in Noord-Nederland	dutCH4, Gasunie, Gemeente Leeuwarden, Energy Valley	Ingediend
23 Reductie energieverbruik bestaande bouw Wielenpolle Leeuwarden	Nieuw Wonen Friesland, Energy Valley, Gemeente Leeuwarden	Ingediend
24 Uitrol Micro-WKK demonstratie Gasunie Landelijk	Energy Valley, Eneco Energie, Essent Retail Services, NRE, Cogas Energie, RWE Obragas, Nutsbedrijven Maastricht, Rendo energieservice, NUON en Westland Energie Service.	Ingediend
25 Project Overcingellaan Assen	De Woonplaats, Zwarte Hond architecten, Breman installaties, Gemeente Assen intermediair, Provincie Drenthe intermediair, Energy Valley	Ingediend
UKR I.o.		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
26 Waterstof in de bestaande bouw Leeuwarden	NedStack, Leeuwarden, Hexion, NHL, Energy Valley	i.o
27 Verbeterde gasmotoren voor bussen Friesland	NONOX, dutCH4, Energy Valley, TCNN Arriva, VDL Berkhof	i.o
28 Biogas Zwiggelte	TCNN, Gasunie Energy Valley	i.o
29 Bio-ethanol in Zuidvelde	Agrarier Zuidvelde, TCNN, Van Hall	i.o
30 Bio-ethanol TOP locatie Leeuwarden	TCNN, Energy Valley, NHL, Van Hall, Oosterhof Holman, E-kwadraat, Koopmans	i.o
31 Biomassawerf Eemsmond	Meel, Hoepman Suikerwerken, RBF-Leaf, Duurzaam energiestation, Delta-oil	i.o
32 Vrijheidswijk Leeuwarden: integrale oplossing voor duurzame energieopties	TCNN, Energy Valley, Groningen Seaports, Costa Due, Electrabel Woningcorporatie Nieuw wonen Friesland, woningcorporatie Holding Friesland, Energy Valley, Gemeente Leeuwarden	i.o

Concept UKR		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
33	OV-vervoer op biogas Arriva	TCNN, Energy Valley Gasunie, Arriva, dutCH4
34	Particulier vervoer op biogas dutCH4	dutCH4, TCNN, Energy Valley
35	Duurzaam tankstation en biogas/bioethanol 2X	duurzaam tankstation, dutCH4
36	CO2 injectie NAM	
37	Decentrale energieopwekking op gasvelden	
38	Zelfvoorzienende kas (Berlikum, Emmen)	E-kwadraat, VHI BC, Tammeling
39	AVEBE + Wageningen	
40	Bermgras NOM	
41	Groene Methanol	
42	Biowaste productie pallets	
43	Pyrolyse olie gedroogd RWZI slib	Swiss Cobi, Marge, technologieleverancier
44	Blauwgras + Hout pyrolyse	Staatsbosbeheer
45	Particulier vervoer op biogas dutCH4	dutCH4, TCNN, Energy Valley
46	Duurzaam tankstation en biogas/bio-ethanol 2X	Edward Doorten (duurzaam tankstation) en Piet van der Hoop (delta oil) dutCH4
47	Decentrale energieopwekking op gasvelden	
48	Zelfvoorzienende kas (Berlikum, Emmen)	E-kwadraat, VHI BC, Tammeling
49	AVEBE + Wageningen	
50	Bermgras NOM	
51	Groene Methanol	
52	Biowaste productie pallets	
53	Pyrolyse olie	
54	Blauwgras + Hout pyrolyse	Staatsbosbeheer
55	Energiereductie bouw Noord-Nederland	Energieconvenant Groningen, Energy Valley, TCNN, Eneco, NWF, KAW
56	Urban Turbine project	Ecofys
57	Nedalco Bio-ethanol	TCNN, Groningen Seaports, Nedalco, Energy Valley Costa Due
58	ECN Waterstofketens	ECN, Energy Valley
Projecten ontstaan vanuit OTC (geen UKR)		
<i>Project</i>	<i>Coalitiepartners</i>	<i>Status</i>
59	Opstellen van Business plan Biomassacentrum	Provincies, ARA, Energy Valley
60	Lewenborg in het zonnetje	Seinen projectontwikkeling, ASEW, Ecofys, ECN, ASEW, Energy Valley
61	CEPP/ ZEPP	NIB, SEQ, WMI, NOM, AMA, NV ONS Energie
62	Sensoren efficiënt en veilig gebruik nieuw gas	NV Gasunie
63	Energy Valley the Netherlands	Energy Valley, Provincies Groningen, Fryslan en Drenthe.
64	Kenniscentrum rijden op CNG	DutCH4, TCNN, Energy Valley

BIJLAGE 3 POSITIE PROVINCIE NOORD-HOLLAND

In juni 1999 is door een aantal partijen waaronder het toenmalige Noord-Hollandse energiebedrijf ENW en het ECN 'Renewable Energy Valley' (REV) geïnitieerd. Beoogd werd een netwerkorganisaties op te zetten die zou bijdragen aan de ontwikkeling en productie van duurzame energie toepassingen en de grootschalige introductie daarvan. Vanaf het begin heeft REV intensief samengewerkt met de provincie Noord-Holland en het RES Kop&Munt en LEADER+.

In 2003 hebben de provincies Groningen, Friesland en Drenthe, de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Assen en Emmen, de RUG, de NAM en de Gasunie het initiatief genomen voor de oprichting van de Stichting Energy Valley (EV). Doel van de EV is een economische structuurversterking te realiseren door uitbouw en concentratie van energiegerelateerde activiteiten in Noord-Nederland.

Eind 2004 is een eerste contact geweest tussen de programma-manager van REV en de directeur van EV. Besloten werd om na te gaan op welke gebieden samenwerking tussen beide organisaties tot synergie kan leiden, op welke wijze deze samenwerking zijn beslag kan krijgen en of hiervoor draagvlak bestaat. Inmiddels is zowel op bestuurlijk, ambtelijk als projectniveau vanuit Noord-Holland gesproken met EV en in alle gevallen wordt de wenselijkheid van krachtenbundeling onderstreept.

Tijdens zijn werkbezoek aan Noord-Holland Noord op 13 april en bij de opening van het symposium Kansrijk van SenterNovem gaf minister Brinkhorst aan "niet met de gieter te willen rondsproeien maar gericht robuuste, vernieuwende innovatieve ontwikkelingen te willen ondersteunen". Zijn advies aan Noord-Holland was om samenwerking met de noordelijke regio te zoeken zodat ontwikkelingsinitiatieven op het gebied van duurzame energietechnologie elkaar kunnen versterken of zoals hij concreet zei: "De grens van Energy Valley houdt, wat mij betreft, niet op bij de grens van Friesland".

Een en ander heeft er toe geleid dat Noord-Holland is opgenomen in "Perspectief voor Energy Valley", waarmee de samenwerking als volgt is vormgegeven:

- Op het gebied van energie-innovaties zal worden samengewerkt met ECN
- De provincie Noord-Holland zal worden opgenomen in de Raad van Deelnemers van Energy Valley in verband met het Waddenprogramma duurzame energie
- Noord-Holland wordt gevraagd om € 150.000 over de periode 2006-2008 bij te dragen aan de organisatiekosten van Energy Valley

Sreven van de provincie Noord-Holland is er op gericht om:

- Als partner in Energy Valley deel te nemen;
- Een 'joint programme' op te stellen waarin de synergie van de Noord-Hollandse en Noord-Nederlandse initiatieven, projecten en kwaliteiten optimaal worden benut;
- De organisatorische afstemming van beide coördinatiepunten te optimaliseren en mogelijk te integreren
- Een gezamenlijke nationale en mogelijk internationale profilering te bewerkstelligen.

In het volgende geven we een nadere motivering en eerste aanzet tot aanscherping van Noord-Hollandse participatie in Energy Valley.

Beleid

Het Noord-Hollandse beleid op het gebied van duurzame energie kent twee doelen, namelijk bijdragen aan de economische ontwikkeling van met name Noord-Holland Noord en bijdragen aan de klimaat- en energiedoelstelling van de provincie. In het huidige energiebeleid is voor deze dubbelslag een relatief forse reservering gemaakt van €10 mln voor de periode 2006-2007. Daarnaast leveren de regionale economische stimuleringsprogramma's Kop&Munt en LEADER+ een substantiële aanvullende bijdrage aan beide doelstellingen. Dit beleidsmatig (en financieel) kader sluit naadloos aan bij de missie van Energy Valley: 'economische structuurversterking door uitbouw en concentratie van energiegerelateerde activiteiten in Noord-Nederland' Er is dus meer dan de Afsluitdijk dat ons verbindt.

Organisatie

Net als Energy Valley heeft Noord-Holland de potentie van duurzame energie als regionale economische trekker onderkend en daarvoor een organisatorisch kader gefaciliteerd namelijk ATO. In tegenstelling tot EV is REV/ATO bottom-up georganiseerd en heeft alle kenmerken van een slagvaardige netwerkorganisatie van instellingen, bedrijven en projecten. Minder ontwikkeld is echter de (nationale) profilering en lobby van REV/ATO. Op dit punt kunnen beide organisaties profiteren van wederzijds aanvullende kwaliteiten. Dit bleek recent bij de succesvolle introductie door de directeur van EV van het Noord-Hollandse project Dutch-UK Wind bij de ambtelijke top van Economische Zaken.

Pijlers onder het werkplan

Het werkplan van EV noemt een drietal pijlers, te weten bedrijvigheid, duurzame energie en kennisinfrastructuur die we herkennen uit het Noord-Hollands beleid. Bij EV is de focus vooral op de duurzame aanwending van aardgas voortbouwend op de sterke positie die het Noorden heeft op dit gebied. Niettemin heeft men de ambitie te werken aan andere vormen van duurzame energie. Juist in het Noord-Hollandse REV ligt het accent op de ontwikkeling van de waardeketens van de opties wind, zon, water en biomassa. De afgelopen decennia zijn rond deze opties zowel bedrijvigheid als kennisinfrastructuur opgebouwd. Onderstaande overzicht geeft een globaal beeld van initiatieven en projecten binnen REV.

Een centrale rol binnen de kennisinfrastructuur speelt ECN. Dit instituut heeft op het gebied van zon, wind en in mindere mate ten aanzien van biomassa een internationaal aanzien opgebouwd. In Den Helder zijn veel offshore bedrijven gevestigd. Zij zullen kunnen profiteren van de Noord-Hollandse ambitie om door krachtenbundeling van de Nederlandse windebedrijvigheid met internationale partners een rol van betekenis te spelen bij offshore windenergie. Daarnaast ontwikkelen zich in de Noord-Holland Noord aansprekende initiatieven op het gebied van biobrandstoffen en biomassavergisting die een economische impuls kunnen betekenen voor de agrarische sector.

Het werkveld van EV en REV globaal overziend concluderen we dat juist gezamenlijk Energy Valley in de breedte en diepte inhoud gegeven kan worden. Dit biedt het beste perspectief voor de beoogde nationale en internationale profilering.

Het huidige werkplan van EV noemt de prioritaire thema's binnen de pijlers bedrijvigheid, duurzame energie en kennisinfrastructuur. De concrete invulling zal in het najaar plaatsvinden. Dit vormt een natuurlijk moment om tot een gezamenlijk uitgewerkt plan te komen voor periode 2006-2008. De uitwerking van het duurzame energie programma van het Waddenfonds maakt hiervan deel uit. De grote overeenkomsten in doelstellingen van EV en REV maken een samenwerking binnen alle drie pijlers wenselijk. De daaraan verbonden financiële consequentie wil Noord-Holland dragen.

Inventarisatie projecten en initiatieven van Renewable Energy Valley

Project/initiatief	categorie	doelgroep	Type project
Windcluster Dutch-UK Wind	wind	Industrie	industriële ontwikkeling
kc- Direct Drive	wind	Industrie	industriële ontwikkeling
WE@SEA	wind	Industrie	Implementatie
MMWT	wind	Industrie	Beproeving
kc-WMC	wind	Industrie	Beproeving
WES	wind	Industrie	Implementatie
ECN Wind	wind	Industrie	R&D
Wieringermeerdijk 100 MW	wind	energievoorziening	Implementatie
kansen off-shore	wind	Industrie	Kennisoverdracht
POWER	wind	publieke sector	Implementatie
ECN RGS	zon	Industrie	R&D
ECN PUM	zon	Industrie	industriële ontwikkeling
ECN Sun Dye	zon	Industrie	R&D
Zenit 25 MW Stadskanaal	zon	Industrie	industriële ontwikkeling
PV-Twin	zon	Industrie	technostarter
Ooms Asfaltcollector	zon	gebouwde omgeving	Implementatie
AWS II	water	Industrie	industriële ontwikkeling
Tocado	water	Industrie	R&D
Oostwaardhoeve Eurojoule	biomassa	agrarische sector	Demonstratie
Kopse Oliemolen	biomassa	transport	Demonstratie
Plantaardig Vliegen	biomassa	transport	Demonstratie
Demo ft-diesel	biomassa	transport	Demonstratie
Agriport A7 centrale co-vergister	biomassa	agrarische sector	Implementatie
ECN (biobrandstoffen; vergassing)	biomassa	energievoorziening	R&D
Co-vergister Waterpark W'meer	biomassa	gebouwde omgeving	Implementatie
ECN Ecobuild Research	energiebesparing	gebouwde omgeving	industriële ontwikkeling
Energiebus	energiebesparing	gebouwde omgeving	Kennisoverdracht
DUENTE	energiebesparing	gebouwde omgeving	Opleiding
Duurzame warmte Kolksluis	DE algemeen	gebouwde omgeving	Implementatie
Michaelshof	DE algemeen	gebouwde omgeving	Demonstratie
ECN Schoon fossiel (fuel cel, sterling technologie, H2)	H2	energievoorziening	R&D
Schoon en Efficient Transport	H2	transport	R&D
BC-GEM	H2	transport	R&D
H2-Texel	H2	gebouwde omgeving	R&D
DE faciliteitencentrum	DE algemeen		technostarter
ATO-NH	DE algemeen		Kennisoverdracht